

А. С. Шумейко

**РОСІЯ – “СВОЯ” ЧИ “ЧУЖА”
ДЛЯ ОБ’ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ:
ПОПЕРЕДНІ ПІДСУМКИ ІНФОРМАЦІЙНО-
ПРОПАГАНДИСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ “ГАЗОВОЇ”
ВІЙНИ ПОЧАТКУ 2009 Р.**

У статті йдеться про інформаційні війни в Росії, які впливають на рішення деяких апаратних питань, долю політиків, і відносини Росії з Європою, однак далеко не всі вони мають успіх, а деякі – призводять до протилежного від бажаного результату. Російсько-українська газова війна являє собою яскравий приклад такого результату. На відміну від подібної ситуації 2006 р., де Європа перебувала на положенні спостерігача, то вже в 2009 р. європейська аудиторія змістилася на позиції учасника. Таким чином репутація Росії як надійного постачальника газу в Європу після конфлікту серйозно скомпрометована.

Ключові слова: газова війна, Росія, Європа, ЗМІ, Україна.

A. S. Shumeyko

**RUSSIA – FRIEND OR ENEMY FOR THE UNIFICATION
OF EUROPE: PRELIMINARY RESULTS OF GAS WAR AN
INFORMATIONAL-PROPAGANDISTIC PROVIDE 2009**

The article refers to the information war in affecting decisions on some hardware issues, the fate of politicians, and Russia's relations with Europe, but not all of them have success, and some – leading to the opposite of the desired result. Russian-Ukrainian gas war is a vivid example of such a result. Unlike a similar situation in 2006 where Europe was in the position of observer, then in 2009 a European audience shifted the position of. Thus the reputation of Russia as a reliable supplier of gas to Europe after the conflict is seriously compromised.

Key words: gas war, warfare, Russia, Europe, Mass media, Ukraine.

Тема національних інтересів, їхнього забезпечення й обмеження привертає до себе підвищену увагу. Про це багато й охоче говорять і пишуть політики й дипломати, учені й журналісти. Міркувати й складати постанови в захист російських національних інтересів, дійсних й уявних, – улюблене заняття відомої частини депутатів. При цьому зміст поняття “національні інтереси” найчастіше, з огляду на його гадану очевидність, не обговорюється, а приймається як даність. Тим часом національні інтереси будь-якої країни й особливо такої великої й складної, як Росія, інтереси головні й другорядні, довгострокові й ситуативні (а тому нерідко особливо сильно хвилюючі суспільну думку), різноманітні, а часом і суперечливі. Перед теоретиком і експертом це ставить непросте завдання вибудовування ієрархії пріоритетів, а перед політиком – ще більш важку проблему вибору. У розумінні ієрархії національних інтересів, при всьому різноманітті висловлених суджень, можна виділити два основних підходи.

У першому випадку на передній план висувається завдання повернути країні з її колишньої ролі держави світового класу, втраченої в останні 10-15 років, домагатися всілякими способами посилення впливу Росії на рішення європейських, навколо європейських і світових справ.

В іншій парадигмі головний національний інтерес Росії полягає в тому, щоб стати органічною частиною Європи, європейською країною за рівнем і якістю життя.

Інформаційні війни в Росії впливають на рішення деяких апаратних питань, долю політиків, і відносини Росії з Європою, однак далеко не всі вони мають високу резонанс, а деякі – приводять до протилежного від бажаного результату, уважають політологи [4].

Глобальна інформаційна війна будується на розширеній аудиторії, що виходить за межі однієї країни, окремі сегменти якої автономні й мають свої власні інтереси. Це вимагає трансформації повідомлення під різні точки уразливості, під різні аргументи, під різні результати.

Підвищення інтенсивності такого впливу пов'язане з різною “енергетикою” входу й виходу інформаційного потоку, оскільки відбувається активне підключення енергетики самої аудиторії.

Російсько-українська газова війна являє яскравий приклад такої активації. Якщо в подібній ситуації 2006 р. Європа перебувала на положенні спостерігача, то вже в 2009 р. європейська аудиторія (слідом за українською, котра завжди була на цій позиції) змістилася на позиції учасника, оскільки телевізійна інформація виявлялася “працюючою” у кожній квартирі. Вона перестала бути інформацією, ставши побутовим фактом життєдіяльності як на рівні окремого громадянина, так і на рівні організацій, оскільки падає температура у квартирі й перестають працювати заводи не тільки в Україні, але й по всій Європі. У цьому випадку, з піраміди Маслоу, на перше місце виходять чисто фізіологічні аргументи, а не міркування про демократію.

Тим часом, на думку незалежних спостерігачів, репутація Росії як надійного постачальника газу в Європу після конфлікту серйозно скомпрометована, однак Європі важко шукати альтернативу. Зараз там є три глобальних проекти газопроводів. Газопровід “Nabucco” – проект, підтримуваний США і ЄС, – повинен постачати енергоресурс в Європу як альтернатива російському проекту “South Stream” [1].

Однак, як пише оглядач “Щоденного журналу” Юлія Латиніна, “South Stream” уже будується, “Nabucco” – поки немає. Спільний російсько-німецький “North Stream” повинен постачати газ в Німеччину в обхід України [1].

Якщо ЄС побудує “Nabucco” і накладе вето на “Північний потік”, то це може обернутися крахом для всієї газової стратегії Росії. А якщо Європа стерпить, то російсько-українська війна – це не газове хуліганство, а розумна економічна зухвалість стосовно недієздатних партнерів.

При цьому, якщо метою війни було одержання контролю над українськими газорозподільними мережами, те цієї мети “Газпром” не домігся. Мережі залишилися при Україні, відзначає видання.

Якщо ж метою війни було збільшення плати за український газ, то цієї мети “Газпром” не домігся теж. Наприкінці грудня Україна, за словами прем’єра Путіна, запропонувала фіксовані 235 доларів за тисячу кубометрів газу. А до кінця січня внаслідок домовленостей між Путіним і Тимошенко Росія буде продавати

газ за європейською ціною мінус 20%, тобто середньорічний тариф становитиме близько 200 доларів за тисячу кубометрів.

Після укладення мирової між Україною та Росією у газовому протистоянні експерти вирішили проаналізувати інформаційний фон конфлікту. У Києві відбулось кілька публічних заходів, на яких журналісти, медіа-аналітики та науковці намагалися відтворити моделі протистояння в інформаційній сфері між двома країнами. Організаторами конференції виступали Фонд Конрада Аденауера, Німецьке товариство зовнішньої політики (DGAP) та Академія української преси.

Вітчизняні експерти також відзначили нерозуміння українським політикумом значення інформаційного позиціонування, яке прийнято у світі. Зокрема, виконавчий директор Інституту масової інформації Вікторія Сюмар вважає, що усвідомлення роботи журналіста повинно виходити з інтересів звичайних людей, і це є слабкою ланкою української журналістики. А головний редактор видання “Известия в Украине” Яніна Соколовська, своєю чергою, відзначила слабку підготовку українських речників порівняно з їхніми російськими колегами.

Львівський журналіст Юрій Дуркот, згадуючи висвітлення “газового протистояння” у західній пресі, зокрема, німецькій, виокремив тенденції, що намітилися в ЗМІ. Зокрема, він назвав “бульваризацію мас-медіа”, спрощене висвітлення подій з використанням штампів і кліше та домінування журналістики катастроф. Коментуючи специфіку німецьких телебачення, преси та радіо, журналіст відзначив, що більшість бюро німецьких ЗМІ розташовані у Варшаві та Москві, особливо радіо та телебачення, і тому висвітлення подій під час газового конфлікту було більш однобоким, ніж у друкованих ЗМІ. А економічна преса Німеччини менше враховувала позицію української сторони, вона займала позицію ближче до російської. Зважено подавати інформацію іноземних ЗМІ завадив брак їхніх кореспондентських мереж в Україні. Прогнозуючи розвиток кореспондентських мереж західних ЗМІ в Україні, Юрій Дуркот зазначив, що у найближчій перспективі не слід очікувати їхнього швидкого розвитку через відсутність у західних суспільств великого попиту на інформацію з України. Наприклад, у ФРН та Польщі

рівень зацікавленості до Фінляндії або Норвегії майже однаковий, як і до України, однак ставлення пересічних громадян за замовчуванням до Скандинавських країн – позитивне або нейтральне, на відміну до ставлення щодо України. Для цього необхідно зацікавити західні видання інформаційними приводами, полегшувати роботу створенням відповідної інфраструктури, спрощенням процедури акредитації, готувати кваліфікованих речників і гарантувати політичну стабільність [2].

Професор Георгій Почепцов вважає, що на теренах колишнього СРСР спостерігається розвиток варіанта “холодної війни”, в основі якого лежить не ідеологія, а економіка. “Хоча ідеологічні холодні війни і досі зберігаються, зокрема, по вісі: США – Китай, США – арабський світ і, можливо, США – Росія, то на пострадянському просторі спостерігається стан “холодної війни” з економічним підґрунтям, і це є і буде у перспективі нормою нашого життя на кілька десятиліть”, – припустив медіа-аналітик.

Україна не мала можливості виграти інформаційне протистояння, ще й тому, що вперше європейська людина була переведена з позиції глядача в учасника протистояння, а відтак, учасник вимушений підтримувати одну зі сторін.

Говорячи про прорахунки вітчизняної інформаційної політики у контексті “газової війни”, Георгій Почепцов відзначив три елементи. За його словами, через невідповідність інфраструктурних інформаційних потужностей між Україною і Росією важко говорити про здобутки української сторони у протистоянні. Оскільки в Україні немає такого інформаційного *ресурсу*, вона не може давати адекватну відповідь.

Другий елемент – це інформаційна невідповідність, тобто вітчизняні мас-медіа створюють таке інформаційне поле, після ознайомлення з яким споживач починає цікавитися іншим полем. “Недолік українського телебачення, журналістики – це неспроможність сьогодні створювати цікавий контент, у разі збереження цього український споживач шукатиме інший зміст”, – вважає професор.

Третій елемент – це відсутність швидкого або упередженого реагування та брак фахової підготовки речників за світови-

ми стандартами. “В Україні інший рівень офіційних представників – речників, оскільки вони зав’язані на рішеннях перших осіб, вони вище не ростуть. Наприклад, у США або країнах Європи офіційні представники з часом стають радниками Президентів, інших високих посадовців через те, що вони програмують дії, а вітчизняні речники лише програмують слова”, – підсумував Георгій Почепцов [3].

Центр Східної та Центральної Європи фонду Роберта Боша ОСАР та вітчизняна компанія “Pro.mova” провели формальний та змістовний аналіз публікацій, пов’язаних із “газовим” україно-російським протистоянням у вітчизняних, німецьких і російських ЗМІ в Україні. Фахівці оприлюднили результати таких досліджень. Зокрема, німецькі експерти зазначили, що німецькі ЗМІ, на відміну від інших, висвітлювали розвиток ситуації більш збалансовано. При цьому це були кореспондентські статті з Москви і Варшави. У кількісному вимірі українські ЗМІ опублікували понад 100 матеріалів, натомість філії російської преси в Україні лише 30 проти 40 німецьких.

Говорячи про недоліки українських ЗМІ, керівник аналітичного напрямку компанії “Pro.mova” Вікторія Бриндза зазначила виявлені порушення стандартів подання інформації, відсутність позиції та певною мірою непрофесійність українських медіа. Коментуючи належність джерел отриманої інформації, вона зауважила, що найрейтинговіші українські електронні ЗМІ користувалися 67 відсотками джерел. Інформація з російських ЗМІ ретранслювалася й передавалася без аналізу, сюжетами восьми українських каналів (Інтер, 1+1, ІСТУ, СТБ, Перший національний, НТН, ТРК Україна і 5-й канал), поданій інформації не вистачало змістовності, викладу передісторії, експертних оцінок та коментарів.

Вікторія Бриндза також зазначила, що під час “газового” протистояння головними джерелами інформації стали два російських, дві філії російських ЗМІ в Україні та одне вітчизняне джерело. Україна випередила Росію у кількості речників – 205 проти 164 (з них 56 унікальних речника та 20 відповідно). Натомість у середньому російський речник у двічі частіше ставав автором головного повідомлення публікації. Загалом кожне

рейтингове українське видання у грудні 2008 року та січні 2009 року продукувало від 80 до 360 публікацій за темою конфлікту.

Література:

1. Інтернет-видання Новинар. “НГ: Припустимо, вони міняють Ющенка...” <http://novynar.com.ua/worldabus/51604>.
2. Юрій Дуркот про свободу медіа в Україні для німців <http://ukrajinciberlinu.wordpress.com/>.
3. Почепцов, Г. Г. Информационные войны: учебное пособие – М.: Рефл-бук; Киев: Ваклер, 2001.
4. В. Л. Шейнис. Россия и Европа. Интересы против мифов. Независимая Газета. – № 242.